

**UNIVERSITATEA DIN CRAIOVA
FACULTATEA DE DREPT ȘI ȘTIINȚE SOCIO-UMANE
ȘCOALA DOCTORALĂ DE SOCIOLOGIE**

**TITLUL TEZEI DE DOCTORAT
COMUNITĂȚILE DE ROMI DIN ROMÂNIA**

REZUMAT

**COORDONATOR:
PROF.UNIV.DR. ADRIAN GORUN**

**DOCTORAND:
RALUCA-GABRIELA ZĂVOEANU**

**CRAIOVA
2015**

CUPRINS

INTRODUCERE..... ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

CAPITOLUL I ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

CONSIDERAȚII GENERALE ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

1.1. Delimitări conceptuale - comunitate, etnie, rasă, societate..... Error! Bookmark not defined.

Tipuri de comunități, clasificări..... **Error! Bookmark not defined.**

1.1.a. Stiluri de conceptualizare în sociologie **Error! Bookmark not defined.**

1.1.b. Rasă și etnicitate în teoria sociologică **Error! Bookmark not defined.**

1.1.c. Geneza și formele rasismului; rasism instituționalizat **Error! Bookmark not defined.**

1.2. Stat- Suveranitate- Statalitate..... Error! Bookmark not defined.

1.2.a. Teorii asupra națiunii **Error! Bookmark not defined.**

1.2.b. Grupurile social-umane; grupurile etnice **Error! Bookmark not defined.**

1.2.c. Definierea și recunoașterea minorităților naționale..... **Error! Bookmark not defined.**

1.2.d. Autonomia din perspectiva minorităților naționale **Error! Bookmark not defined.**

1.2.e) Dreptul minorităților **Error! Bookmark not defined.**

1.2.f. Clasă și etnie; statusul de grup; status și clasă **Error! Bookmark not defined.**

1.2.g. Clasificarea statusurilor **Error! Bookmark not defined.**

CAPITOLUL AL II LEA..... ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

CINE SUNT ROMII? ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

2.1. DE LA ROBIE LA ASIMILARE..... ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

2.1.A. ORIGINI, DISPERSARE SI FIXAREERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

2.1.b. Migrația romilor **Error! Bookmark not defined.**

- 2.2. Politica față de minoritatea romă a regimului Antonescu.....** Error! Bookmark not defined.
2.1.a. Probleme rasiste în România anilor 1930-1940..... **Error! Bookmark not defined.**
2.2.b. Deportarea în Transnistria (1942-1944)..... **Error! Bookmark not defined.**

2.3. Minoritatea romă din România în perioada comunistă Error! Bookmark not defined.

CAPITOLUL AL III LEA ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

COORDONATELE SOCIOLOGICE PRIVIND COMUNITATEA ROMĂERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

- 3.1. Identificarea romilor și sărăcia.....** Error! Bookmark not defined.
3.1.a. Rom, rrom sau țigan..... **Error! Bookmark not defined.**
3.1.b. Definirea „problemelor romilor” **Error! Bookmark not defined.**
3.1.c. Strategiile de identificare ale romilor **Error! Bookmark not defined.**
*3.1.d. Deficitul de localizare, probleme de eșantionare, heteroidentificarea***Error! Bookmark not defined.**
*3.1.e. Definirea sărăciei și excluziunii în programele de cercetare referitoare la romi***Error! Bookmark not defined.**
3.1.f. Indicatorii sărăciei și excluziunii..... **Error! Bookmark not defined.**
- 3.2. Diversitatea comunităților de romi** Error! Bookmark not defined.
3.2.a. Niveluri și strategii de diferențiere **Error! Bookmark not defined.**
3.2.b. Romii tradiționali și netradiționali **Error! Bookmark not defined.**
3.2.c. Discriminarea rasială **Error! Bookmark not defined.**
3.2.d. Tipologia romilor..... **Error! Bookmark not defined.**

CAPITOLUL AL IV LEA..... ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

SPECIFICUL COMUNITĂȚILOR DE ROMI DIN ROMÂNIAERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

- 4.1. SPECIFICUL COMUNITĂȚILOR DE ROMI DIN ROMÂNIA ..** Error! Bookmark not defined.
4.1.a. Limba romani..... **Error! Bookmark not defined.**
4.1.b. Căsătoria și familia..... **Error! Bookmark not defined.**
4.1.c. Divertismentul și atitudinea romilor față de viața cotidiană **Error! Bookmark not defined.**
4.1.d. Religia..... **Error! Bookmark not defined.**
4.1.e. Obiceiuri, cutume, artefacte..... **Error! Bookmark not defined.**

4.1.f. Relațiile comerciale	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
4.1.g. Munca, sistemul de sănătate și problemele legate de locuințe.....	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
4.1.h. Cultura și arta romilor.....	<i>Error! Bookmark not defined.</i>

CAPITOLUL AL V LEA ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

PERSPECTIVE ALE POLITICILOR PUBLICE PENTRU ÎMBUNĂȚĂȚIREA SITUAȚIEI ROMILOR..... ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

5.1. Informații demografice privind romii în România și diversitatea comunităților de romiError! Bookmark not defined.

5.2. Politici, programe, proiecte – controversate privind percepția succesuluiError! Bookmark not defined.

5.2.b. Planul de incluziune socială pentru perioada 2012-2020 *Error! Bookmark not defined.*

5.2.c. Politici publice pentru romi și perspective pentru perioada 2012-2020*Error! Bookmark not defined.*

5.3. Contextul social și politic al problematicei romilor Error! Bookmark not defined.

5.3.a. Fondul de educație pentru romi *Error! Bookmark not defined.*

5.3.b. Evaluarea programelor pentru romii din România *Error! Bookmark not defined.*

CAPITOLUL AL VI LEA – STUDIU DE CAZERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

COORDONATE SOCIOLOGICE PRIVIND COMUNITATEA ROMĂ DIN JUDEȚUL OLTERROR! BOO

CU ACCENTE PRIVIND EDUCAȚIA ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

6.1. Scop și metodologie..... Error! Bookmark not defined.

6.2. Programe și acțiuni derulate în județul Olt pentru integrarea romilorError! Bookmark not defined.

6.3. Chestionar aplicat primariilor și ONG-urilor Error! Bookmark not defined.

6.4. Ponderea romilor în populația județului Olt..... Error! Bookmark not defined.

6.5. Comunități de romi în județul Olt..... Error! Bookmark not defined.

6.5.1. Piatra Olt *Error! Bookmark not defined.*

6.5.2. Grădinari *Error! Bookmark not defined.*
6.5.3. Slatina *Error! Bookmark not defined.*
6.5.4. Caracal *Error! Bookmark not defined.*

6.6. Proiectul ZEFIR..... *Error! Bookmark not defined.*

CONCLUZII ȘI PROPUNERI..... ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

BIBLIOGRAFIE ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

Anexe

321

CUVINTE CHEIE:

Problema romilor, incluziune socială, rom, rrom, Țigan, proiecte europene, comunități de romi, prejudecăți.

REZUMAT

Teza intitulată „Comunitățile de romi din România” este structurată în cinci capitole și un studiu, o certatare amănunțită privind aspectele sociologice asupra romilor din orașul Slatina, județul Olt, cu accente privind educația.

Prima parte a lucrării este cea teoretică și cuprinde aspecte legate de istoria și de condițiile de viață ale comunităților de romi din Romania. Lucrarea surprinde modul în care au fost implementate principalele programe europene ce au ca obiectiv principal sprijinirea educației romilor.

Primul capitol denumit *Conceptualizări*, include conceptele sociologice utilizate în domeniul relațiilor etnice și de rasă. Am identificat stilurile de conceptualizare în sociologie, am definit *rasa și etnicitatea* în teoria sociologică și am cercetat documente referitoare la geneză, formele rasismului și rasismul instituționalizat. În cea de-a doua parte a primului capitol definesc și caracterizez noțiunile de comunitate, stat, suveranitate, statalitate, stat național, națiune și naționalism, la principalele teorii.

În cel de-al doilea capitol abordez *comunitățile de romi din perspectivă istorică*, mai exact, schimbările produse de la robie la asimilare, politica față de minoritatea romă a regimului Antonescu, minoritatea romă din România în perioada comunistă, însă, am avut în vedere și recunoașterea statutului de minoritate națională după 1989. Având în vedere faptul că în perioada robiei romii erau tratați ca simple obiecte și reprezentau proprietatea altora, nu erau cetățeni cu drepturi depline ca restul populației. În consecință, în randul romilor nu existau elite nici educaționale, nici sociale, nici politice și nici economice.

Acest lucru a condus până în prezent la un decalaj socio-economic foarte mare între minoritatea roma și populația majoritară. Dezrobirea romilor a produs un haos în randul comunitatilor de romi, aceștia neștiind ce să facă cu libertatea lor. În perioada de după dezrobire nu au existat elite rome și modele de succes în randul comunităților de romi, sau dacă au existat, au fost prea puține ca să poată face față situației noi în care se aflau și a se organiza pentru a putea obține respect, a avea drepturi cetățenești și a-și exercita obligațiile față de țară. În perioada comunismului romii au fost asimilați, și ca atare, nu s-au putut afirma ca fiind o comunitate cu identitate bine definită.

Situația minorității rome din România după douăzeci și cinci de ani de la prăbușirea regimului comunist s-a înrăutățit sub aspectul amplificării decalejelor sociale dintre romi și restul populației. Această realitate este confirmată de numeroasele studii și cercetări desfășurate în ultimii ani cu privire

la situația romilor din România și din Europa. Eforturile de reducere a decalejelor dintre populația de etnie romă și cea majoritară, s-au făcut mai curând sub presiunea instituțiilor europene, decât ca o consecință firească a decidenților politici.

Sărăcia, excluderea socială, încălcarea repetată a drepturilor omului, lipsa actelor de identitate și implicit lipsa accesului la serviciile medicale, nivelul scăzut de ocupare a forței de muncă, precum și discriminarea la toate nivelurile, reprezintă probleme reale ale minorității rome, în special, și ale României în general. Sărăcia severă din comunitățile de romi este caracteristica definitorie pentru cea mai mare parte a acestei etnii.

Deși România a înregistrat într-o perioadă oarecum recentă o creștere economică vizibilă, acest fapt nu s-a regăsit și la nivelul comunităților de romi, dimpotrivă, fenomenul sărăciei s-a amplificat, romii trăind în condiții inimaginabile: fără apă potabilă, energie electrică și hrană. Și toate acestea, pe fondul unei acute lipse de voință politică. Din 1990 și până în prezent, problemele își au originea în lipsa și calitatea precară a educației în școlile în care învață copiii romi, unde nu de putine ori, aceștia sunt separați de ceilalți copii ca urmare a discriminării și segregării la care sunt supuși. Referitor la ocuparea forței de muncă, bursa locurilor de muncă pentru romi, organizată până în prezent de ANOFM, nu a reușit să își atingă scopul. Neasumarea identității de către membrii etniei rome conduce la marginalizarea și excluderea socială a acestora și la o îngreunare și tergiversare a integrării minorității rome în societate.

Al treilea capitol intitulat *Coordonate sociologice privind comunitatea romă*, este alocat problemelor romilor, ca probleme etnice sau sociale, strategiile de identificare ale acestora precum și deficitul de localizare sau problemele de eșantionare. Sărăcia este o altă problemă cu care se confruntă atât populația de etnie romă, cât și autoritățile statului în încercarea de a transpune în practică programele de cercetare referitoare la romi dar și metodele de prevenire ale excluziunii acestora din diferitele programe de intergrare sau de adaptare la viața socială.

Al patrulea capitol *Specificul comunităților de romi din România* cuprinde informații referitoare la tipologia romilor și la modul de viață al acestora în perioada contemporană.

Dat fiind faptul că nu există o evidență reală a acestor oameni, diversitatea comunităților de romi, alături de problemele de identificare, crează dificultate atunci când se dorește a se face o caracterizare de ansamblu a acestei comunități deoarece modul de viață al romilor este diferit, îndelednicirile lor dar și divertismentul sau situația financiară.

Tradițiile romilor au fost dintotdeauna un punct de atracție pentru majoritatea celor care au privit „de la ușă” acești oameni plini de entuziasm și veselie. Timp de secole ne-au fascinat și îngrijorat în același timp.

Strategia de viață a comunității rome a prezentat avantajul de a supraviețui secolelor de discriminare, marginalizare și prigoană, dar a devenit și o barieră în calea modernizării. Aceste comunități și-au dezvoltat un set de obiceiuri legate de evenimentele importante ale vieții, cât și o producție artistică de tip folcloric specifică. Dar cea mai mare importanță din viața țiganilor o are familia. Totul gravitează în jurul familiei: relații sociale și economice, educația și transmiterea meșteșugurilor și tradițiilor, securitatea și protecția individului. Din această cauză, căsătoria în comunitățile rome se face la vârste fragede.

Din punct de vedere lingvistic, limba romani are importante influențe persane și armene, ceea ce demonstrează trecerea romilor prin acele state. Romii s-au divizat în trei mari grupuri (posibil din cauza invaziei turce), unii plecând spre nordul Mării Negre, alții mergând în sudul acesteia (ajungând până în Egipt), iar altă grupare a pornit către vest, spre Imperiul Bizantin. Aceștia din urmă sunt, cel mai probabil, cei care s-au raspândit în toată Europa, în sutele de ani care au urmat. Concret, multitudinea de cuvinte care provine din greacă - și care există și acum în limba romilor - îi face pe istorici să afirme că romii și-au petrecut o lungă perioadă a existenței lor în Imperiul Bizantin. De altfel, denumirea de „țigan“ se pare că provine din cuvântul grecesc „atsiganos”¹, care era numele unei secte de eretici, cu care romii nu au de fapt nicio legătură, însă cu care au fost asociați din cauza aspectului lor străin.

Nici cei care au rămas mai aproape de Marea Neagră nu au avut o existență mai ușoară. În Peninsula Balcanică, în Moldova și în Țara Românească, romii au trăit în sclavie, iar cei care nu au acceptat acest lucru au fost nevoiți să-și continue „călătoria”, răspândindu-se în toată Europa, din Spania (1425), până în Finlanda (1597). Pentru a obține permise de trecere prin țările Europei apusene, romii au pretins că sunt creștini din Egipt veniți în pelerinaj, iar când nu au putut să convingă autoritățile, și-au falsificat aceste documente. Această falsă identitate, asociată cu înfățișarea lor străină au dat naștere la noile denumiri pe care rromii le-au primit de la englezi - „gypsy” și de la spanioli -

¹Marcuș, Olga, Abecedar limba rromani, Editura Academprint, 2001

„gitano“, ambele însemnând „egiptean“². Abia în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, europenii și-au dat seama că limba romani seamănă foarte mult cu hindi, realizând originea indiană a romilor.

Cei mai mulți sunt lăutari căci au un talent nespus de mare în ceea ce privește talentul. De mici copii, românii sunt atrași de instrumentele muzicale. Dacă unui copil de rom îi dai în mână un instrument muzical, dintr-odată va încerca să cânte câteva sunete ce ar putea semăna cu o melodie.

Aproape toți lăutarii încep să cânte la tobe, dar foarte puțini continuă cu acest instrument. - tatăl lăutar va da propriului copil primele lecții la instrumentul la care s-a decis să cânte. Apoi copilul studiază singur fără să i se impună de către cineva, ore și zile în șir.

Pornind de la conținutul capitolelor anterioare, în cea de-a cincea parte a tezei de doctorat am dorit să analizez perspectivele politicilor publice pentru îmbunătățirea situației romilor. În ce măsură au fost aplicate politicile, programele și proiectele de incluziune socială? Ce fel de măsuri au avut rezultate favorabile și care ar trebui regândite pentru o mai bună colaborare dintre etnia romă și cea română? Ce fel de probleme s-au întâmpinat în aplicarea unor astfel de proiecte, și care sunt obiectivele de dezvoltare ale mileniului?

Documentul principal de politică publică în domeniu este Strategia Guvernului României de îmbunătățire a situației romilor, prima inițiativă guvernamentală care abordează comprehensiv problemele minorității române. Politicile publice reprezintă o serie de decizii interdependente care au în vedere alegerea obiectivelor de realizat, a mijloacelor și a resurselor alocate pentru atingerea scopului propus în contexte diferite.

Prin politici publice se răspunde unor nevoi apărute în cadrul societății, astfel încât să se reducă decalajele referitoare la un domeniu sau altul. Politicile publice pentru romi au cunoscut o evoluție ascendentă, în special în ultimi ani, datorită, pe de o parte, reprezentanților comunităților de romi care și-au asumat responsabilități în ceea ce privește drepturile și condițiile de viață și, pe de altă parte, instituțiilor naționale și internaționale care au inclus problematica romilor pe agenda politică.

Lipsa modelelor constituie o problemă – comunitățile de romi rareori beneficiază de modele de persoane, din interiorul lor, care au reușit prin „scoală”. În general, modelul de reușită este caracterizat prin „puterea de a-și întreține familia”, lucru pe care copilul rom îl învață de mic. În societatea românească, școala este văzută mai mult ca un „prestator de servicii educaționale” – colaborarea școlii

²Sarău, Gheorghe, Curs de limba romani, Cluj, 2000

cu terții (comunitate, biserică, autoritate publică etc) este departe de ceea ce ar trebui să fie. Părintii sunt mult prea puțin implicați, ceea ce conduce, în cazul categoriilor dezavantajate – inclusiv a romilor – la lipsa suportului familial.

Modelele de succes (individ, comunitate) venite din interiorul comunităților de romi care s-au realizat profesional și și-au depășit condiția prin educație și muncă sunt menite să-i motiveze pe copiii și tinerii romi să meargă la școală, să se realizeze profesional și de asemenea să-i conștientizeze pe părinți de importanța educației copiilor lor. Cunoasterea tuturor modelelor de succes, prin educație, prin școală și implicarea autorităților în dezvoltarea comunităților de romi, va ajuta la dezvoltarea societății, la înlăturarea prejudecăților, la eliminarea stigmatului identitar, la promovarea egalității de șanse și la ameliorarea fenomenului discriminării.

Conștientă de marea diversitate de familii și obiceiuri, m-am limitat în a analiza comunitatea de romi din orașul Slatina punând accent pe educația acestora, în concret pe modul în care se face educația în rândul copiilor dar și a adulților.

Și astfel, ultimul capitol al tezei de doctorat este subordonat acestui obiectiv, deoarece educația stă la baza oricărui individ și-l definește.

În partea a doua a lucrării, cea practică, a fost realizată o cercetare structurată pe cinci dimensiuni. **Metodologia cercetării** științifice aplicată la elaborarea acestei lucrări, are la bază următoarele dimensiuni: istorică, antropologică, comparată, statistică, sociometrică. În funcție de problematica abordată în fiecare capitol am identificat metoda sau tehnica aplicată.

Cercetarea este de tip calitativ folosind ca eșantion persoanele de etnie romă din cadrul comunităților de romi care și-au depășit condiția prin realizarea educațională, profesională, economică și religioasă, precum și persoanele de etnie romă care nu au un domiciliu stabil, care întâmpină probleme materiale grave sau care nu pot avea un loc de muncă.

În stabilirea eșantionului am utilizat atât tehnici probabilistice cât și tehnici direcționate către scop. Instrumentele de cercetare utilizate sunt: chestionarul, studiul de caz, cercetarea prin anchetă, interviul și focus-grupul. Rezultatele cercetării validează sau infirmă ipotezele de lucru și evidențiază rezultatele obținute, avantajele și valoarea abordării propuse, soluțiile și elementele de noutate științifică ca răspuns la problematica romilor din perspectiva socială și a integrării comunităților de romi.

Principalul obiectiv al lucrării este realizarea unei cercetări sociologice a stadiului actual al educației romilor și influența acestui fapt asupra comunităților de romi. Studiul de caz explorează cadrul legal, instituțional și experiențele acumulate în România cu referire la comunitățile romi, ținând

cont atât de aspectele pozitive și succesele obținute, cât și de impedimentele în dezvoltarea întreprinderilor sociale în cadrul comunităților acestora. În urma analizei profilului comunităților de romi, a politicilor actuale, a instrumentelor folosite pentru a dezvolta sectorul economiei sociale, raportul oferă o serie de concluzii și recomandări practice care susțin promovarea și dezvoltarea unor politici sociale pentru sprijinirea educației în rândul comunităților de romi.³

În analiza situației actuale am urmărit:

- evoluția educației și identificarea factorilor socio-economici și instituționali care au influențat această evoluție în contextul strategiilor de incluziune socială promovate la nivel național și al tendințelor și perspectivelor educaționale;
- evaluarea relevanței modelelor de economie socială pentru comunitățile de romi în raport cu resursele și nevoile acestor comunități, precum și din perspectiva experienței diverselor organizații care au implementat astfel de proiecte;
- identificarea unor modele de bună practică în domeniul proiectelor educaționale în comunitățile de romi și elaborarea unor recomandări pentru creșterea capacității acestor comunități de a dezvolta astfel de proiecte.

Metodologia propusă s-a bazat pe utilizarea în principal a trei metode de cercetare:

1. analiza unor documente relevante din perspectiva educației în rândul comunităților de romi: strategii naționale și europene, legislație, alte documente programatice, articole de specialitate și rapoarte de cercetare;
2. analiză secundară a unor date statistice oficiale sau provenind din diverse cercetări realizate în comunitățile de romi ori asupra unor entități;
3. cercetare calitativă pe bază de interviuri individuale și de grup cu actori relevanți pentru domeniul studiat, în principal reprezentanți ai unor organizații care au aplicat sau implementează proiecte de educație.

Analiza documentară vizat, pe de o parte, trecerea în revistă a principalelor acte normative cu impact asupra educației romilor, a politicilor și strategiilor de incluziune socială, cu accent pe incluziunea romilor, iar pe de altă parte trecerea în revistă a rezultatelor diverselor studii și cercetări

³www.undp.ro/libraries/projects/Economia_Sociala_si_Comunitatile_de_Romi_Provocari_si_Oportunitati.pdf

realizate în România asupra comunităților de romi, incluziunii sociale a grupurilor dezavantajate și a educației ca instrument de promovare a incluziunii.

În acest sens, a fost realizată o listă extinsă de documente – acte normative, strategii, rapoarte de cercetare – care au fost ulterior analizate. Prin raportarea critică la aceste documente, analiza documentară a avut ca principal scop să descrie și să explice contextul instituțional care modelează formele de economie socială din România, precum și modul în care a evoluat acest context în ultimii ani.

Analiza secundară de date statistice din surse oficiale sau anchete realizate de către diverse organizații non-guvernamentale sau academice a vizat, în principal, descrierea resurselor și nevoilor comunităților de romi din România. Cele mai multe date statistice provin din Recensămintele Populației și Locuințelor din 2002 și 2011, cât și dintr-o cercetare realizată în 2011, de UNDP/Banca Mondială/Comisia Europeană la nivelul a cinci state din Europa Centrală și de Est într-un program cofinanțat de Comisia Europeană intitulat “*Proiect pilot privind comunitățile de romi: Instrumente și Metode de Evaluare și Colectare de Date*[The Roma Pilot Project: Tools And Methods For Evaluation And Data Collection]”⁴. Rezultatul acestor analize s-a concretizat în realizarea profilului comunităților de romi, cu accent pe acele caracteristici care pot influența potențialul utilizării educației în aceste comunități.

Prin cercetarea calitativă am cules informații de la actorii relevanți pentru domeniul economiei sociale, aplicat în comunitățile de romi, organizații neguvernamentale dar și instituții publice, în scopul identificării, pe baza experienței lor proprii, a problemelor, soluțiilor potențiale și a unor bune practici de implementare a proiectelor educaționale în aceste comunități.

Au fost selectate și incluse în analiză cinci tipuri de organizații vizate de cercetarea calitativă:

1. *Instituții ale administrației publice la nivel central;*
2. *Organizații neguvernamentale active în domeniul educației romilor, în sensul în care au dezvoltat sau acordă sprijin pentru dezvoltarea de activități de economie socială, cu accent pe proiectele derulate în comunitățile de romi;*
3. *Organizații neguvernamentale a căror activitate promovează drepturile minorității romilor (ONG-uri).*

4 http://www.undp.ro/libraries/projects/Economia_Sociala_si_Comunitatile_de_Romi_Provocari_si_Oportunitati.pdf

4. *Mari companii de retail cu programe de responsabilitate socială care ar putea fi interesate de a facilita accesul pe piață ale unor activități dezvoltate în comunități de romi;*⁵

5. *Organizații neguvernamentale din Europa Centrală și de Est cu experiență în proiecte de economie socială în regiune.*⁶

Studiul de față a inclus o analiză detaliată a educației din perspectiva aplicabilității ei în comunitățile de romi, ținând cont de profilul socio-economic al acestor comunități, de cadrul legislativ în vigoare și de experiențele acumulate până în prezent în România. Subliniez o serie de limite structurale și de analiză în realizarea prezentului raport: existența unui număr limitat de date oficiale, segregate pe vârstă și gen, referitoare la structura comunităților de romi; apariția, în februarie 2012, a datelor preliminare ale Recensământului Național al Populației și Locuințelor din 2011; lipsa studiilor de impact la nivel național ale unor programe de finanțare și/sau ale politicilor publice; lipsa unei legislații specifice referitoare la educația romilor și a unui consens general la nivel național privind definiția acestora.

Pentru realizarea studiului de caz, m-am axat mai mult pe organizațiile și instituțiile care au dezvoltat inițiative de educație, realizând în acest fel doar o analiză primară a pregătirii pieței românești pentru economia socială.

Ca metodologie am folosit ancheta sociologică și un chestionar cu întrebări deschise.

Pentru atingerea scopului propus am elaborat un chestionar care a fost transmis la cele 8 primării din județ acolo unde comunitățile de romi sunt reprezentative (Slatina, Caracal, Corabia, Piatra Olt, Grădinari, Iancu Jianu, Potcoavă, Drăgănești Olt) și către ONG-urile locale.

Chestionarul utilizat conține 23 de întrebări și este prezentat în anexa nr. 1.

Prin raportarea la cele 8 primării din județul Olt, situația se prezintă astfel:

au răspuns la chestionar 8 primării astfel:

- toate cele 8 primării au identificat persoane de etnie romă
- toate cele 8 primării au identificat un număr diferit de persoane de etnie romă
- toate primăriile au oferit răspuns la chestionar
- 3 ONG-uri au răspuns și au identificat persoane de etnie romă.

5 http://www.undp.ro/libraries/projects/Economia_Sociala_si_Comunitatile_de_Romi_Provocari_si_Oportunitati.pd

6 ibidem

În prima parte a chestionarului am solicitat primăriilor să evalueze *numărul de persoane de etnie romă* care se află pe raza localității respective. În urma centralizării informațiilor primite de la cele 8 primării a rezultat că la 30.06.2012 au fost consemnate un număr de 12.474 persoane de etnie romă.

Situația prezentată anterior indică faptul că există o anumită dispersie a populației de etnie romă în ceea ce privește numărul acestora și localitățile în care se găsesc. Se cunoaște faptul că în unele localități urbane sau rurale, numărul acestora este mai ridicat (*Caracal, Corabia, Piatra Olt, Iancu Jianu, Potcoava, Drăgănești Olt*), iar în altele există un număr relativ scăzut de populație de etnie romă. Situația statistică transmisă de către primării mi-a permis să evidențiez *categoriile de vârstă* ale populației de etnie romă.

Se poate constata cu ușurință că, din perspectiva acestei variabile, avem o repartiție aproximativ uniformă a acestei populații pe raza localităților supuse analizei.

O altă întrebare a încercat să identifice *starea ocupațională* a populației de etnie romă. Statistica realizată a arătat că 61% dintre aceștia nu au niciun fel de ocupație, iar 39% desfășoară diverse activități (agricultură, liber profesioniști, mici meșteșugari, etc.).

Am încercat să aflu care sunt *sursele de venit* ale persoanelor de etnie romă din cele 8 de localități cuprinse în analiza mea. După centralizarea informațiilor a reieșit faptul că aproape o treime dintre aceștia are ca venit principal sumele alocate prin venitul minim garantat (31,4%) și doar în mică măsură primesc pensii (5,2%) sau salarii (2,3%). În raport de mărimea și structura familiilor aceștia mai beneficiază, conform reglementărilor legale în vigoare, de diverse categorii de prestații (alocații de stat, alocații complementare și de susținere pentru familiile monoparentale, etc.). Din totalul populației, 10,7% nu are nici o sursă de venit.

Această situație demonstrează starea precară a acestei categorii de persoane și o anumită dependență față de sistemul de prestații și ajutoare sociale. Un procent de 38,8% din totalul populației de etnie romă avea sub 18 ani (datele au fost prelucrate în perioada iunie-august 2012).

Peste jumătate din populația de etnie romă nu au urmat nici o formă de învățământ preșcolar sau școlar. O parte importantă din populația romă, un procent de 21% a absolvit școala generală clasele I-IV, iar liceul a fost absolvit de 5,9% dintre aceștia. Statistica demonstrează însă, că 5,0% dintre reprezentanții acestei populații studiază în școli postliceale sau instituții de învățământ superior.

Identificarea unor variabile specifice ne permite să susținem că populația supusă investigației este în cea mai mare parte fără ocupație stabilă, fiind dependentă de sistemul de asistență socială, iar

neșcolarizarea sau școlarizarea redusă pentru două treimi dintre aceștia nu le va permite în timp realizarea unei integrări ocupaționale sau profesionale.

Studiul și-a propus să cunoască modalitățile în care comunitățile locale și-au dezvoltat propriile **servicii de asistență socială minimală** (consiliere, informare) inclusiv pentru populația de etnie romă.

Răspunsurile primite au fost diverse, ele cantonându-se, în general, la următoarele variante de răspuns (4 primării nu au oferit niciun răspuns):

- asistentul comunitar vizitează periodic familiile de etnie romă colaborând cu școala,
- se organizează periodic campanii de informare a comunității de romi privind problematica educației și prevenirea abandonului școlar,
- activități de învățare a limbii romani,
- în cadrul SPAS⁷ există un birou de consiliere pentru romi, iar în alte zone serviciu de consiliere și îndrumare pentru romi, informare,
- s-a înființat Consiliul Comunitar Consultativ unde sunt invitate și persoane de etnie romă,
- în cadrul primăriei există un expert local pe probleme de romi, mediator sanitar, mediator școlar,
- sprijin pentru acordarea de asistență medicală gratuită .

Am fost interesată de măsura în care reprezentanții primăriilor percep persoanele de etnie romă în categoria persoanelor marginalizate, incluse în raportările periodice transmise către DMPS Olt,⁸ conform Legii 116/2002. Odată cu analiza informațiilor statistice obținute, 34,1% dintre aceste persoane sunt percepute ca persoane marginalizate, în timp ce 4 primării nu au răspuns la această întrebare.

8 primării au susținut că persoanele de etnie romă nu au statut de persoane marginalizate în localitățile respective.

Din perspectiva autorităților locale *principalele probleme sociale* cu care se confruntă această categorie de populație se circumscriu următoarelor enunțuri (3 primării nu au oferit răspuns, iar reprezentanții celorlalte primării aveau posibilitate să aleagă mai multe variante de răspuns) :

Primăriile au încercat să ierarhizeze *cele mai importante probleme sociale* cu care se confruntă populația de etnie romă. Principalele priorități identificate sunt:

- Oferta redusă a locurilor de muncă,

7Serviciu Public de Asistența Socială

8Direcția Munca și Protecție Socială Olt

- Sărăcia extremă și relativă,
- Insuficiența veniturilor bănești,
- Rata ridicată a abandonului școlar,
- Locuințe și condiții de habitat necorespunzătoare.

În acest context am solicitat primăriilor să identifice *soluții pentru prevenirea disfuncționalităților de ordin social*, dar și pentru soluționarea cel puțin parțială a problemelor constatate. Toate cele 8 primării au răspuns la această întrebare. Așadar, soluțiile identificate sunt:

- contacte și vizite periodice la domiciliul acestora acordându-se, după caz, consiliere, îndrumare,
- colaborarea cu unitățile școlare și adoptarea unor măsuri concrete care să prevină abandonul școlar al copiilor de etnie romă,
- îndrumarea persoanelor de etnie romă către centrele teritoriale ale AJOFM Olt⁹ pentru găsirea unui loc de muncă,
- realizarea unor parteneriate pentru susținerea unor proiecte de finanțare externă care să susțină soluționarea diverselor probleme ale populației de etnie romă (realizarea de locuințe sociale, sprijinirea materială și financiară a copiilor romi pentru a accede la nivele ridicate ale profesionalizării.),
- găsirea unor soluții ca și persoanele de etnie romă, neasigurate social sau care nu beneficiat de venit minim garantat, să poată accesa sistemul asigurărilor sociale de sănătate.
- monitorizarea permanentă a familiilor de etnie romă pentru acordarea ajutoarelor sociale și a altor prestații de asistență socială în raport cu prevederile legale,
- realizarea unor investiții cu sprijinul autorităților județene pentru alimentarea locuințelor cu energie electrică, cu apă potabilă, amenajarea spațiilor de locuit la minimul decenței, etc.
- luarea unor măsuri care să prevină și să combată orice formă de discriminare.

Am dorit să cunosc, dacă în prezent, primăriile au unele *obiective care să permită o îmbunătățire a situației persoanelor de etnie romă*.

Nu au răspuns la această întrebare 2 primării, iar celelalte au oferit un set de răspunsuri care diferă de la o localitate la alta. Chiar dacă, în general, problemele sociale ale populației de etnie romă sunt aceleași, intervențiile în plan local sunt diferite în raport de un anumit context social, economic, de resursele financiare și umane aflate la dispoziția autorităților locale.

⁹Agentia Judeteana pentru Ocuparea Fortei de Munca Olt

Acestea vizează colaborarea permanentă cu AJOFM în vederea obținerii unui loc de muncă, sprijin în vederea obținerii actelor de identitate și a certificatelor de stare civilă, realizarea unei baze de date cu populația de etnie romă care să asigure o mai bună comunicare cu aceasta și realizarea unor intervenții în situații de urgență, concesionarea de terenuri pentru construirea de locuințe, extinderea rețelei de apă-canal în zonele cu populație de etnie romă, organizarea infrastructurii și a altor servicii publice (modernizarea drumurilor, iluminatul electric, etc.), realizarea unor acțiuni de consiliere împreună cu medicul de familie, asistentul social, care să prezinte metodele moderne contraceptive, precum și alte aspecte privind starea de sănătate.¹⁰

Prin informațiile transmise am identificat ONG-uri care să deruleze proiecte, activități, pentru populația de etnie romă. Nu au răspuns la această întrebare 3 primării, iar în Iancu Jianu, Caracal există astfel de organizații. Autoritățile publice locale susțin că există o colaborare cu aceste asociații și organizații care asigură și realizează servicii specifice.

Am evaluat numărul persoanelor de etnie romă care pe perioade mai mari sau mai mici de timp **au migrat** în țări din U.E. După centralizarea datelor se poate estima că în momentul de față aproximativ 3200 de persoane din cele 12.474 (până în 25%) nu se regăsesc pe raza localității respective. Nu au oferit răspuns la această întrebare 3 primării, iar în 2 situații răspunsul a fost ”nu este cazul”.

Am încercat să surprind în ce măsură, de-a lungul timpului, au existat anumite *stări conflictuale* între populația de etnie romă și ceilalți membrii ai comunității.

6 de primării ne-au comunicat că nu au consemnat astfel de conflicte, iar în cinci situații conflictele au existat dar ele au fost cauzate nu prin invocarea unor motive de discriminare, ci prin:

- consumul exagerat de alcool,
- sustragere de bunuri și pășări din gospodăriile oameni, lor
- manifestarea unor violențe verbale și fizice,
- nerespectarea regimului proprietății private.

Investigația socială realizată îmi permite să conchid că există o problemă socială specifică de nuanțe foarte diferite la populația de etnie romă la nivelul județului Olt .Legislația în vigoare permite o serie de intervenții tip asistență socială, financiară sau de altă natură.

¹⁰ www.prefecturaolt.ro

Comunitățile locale încearcă să soluționeze anumite aspecte, cele mai frecvente intervenții se referă la acordarea venitului minim garantat, a prestațiilor de asistență socială, accesul la asistență medicală gratuită (pentru o parte din această categorie) și soluționarea unor aspecte legate de actele de stare civilă.

Rata abandonului școlar este ridicată și fără un sprijin și o consiliere adecvate, își va păstra parametrii pe termen scurt și mediu.

Faptul că unele primării și-au stabilit un minim de obiective vis-a-vis de problematica persoanelor de etnie romă este de apreciat

Finanțarea unor proiecte legate de asigurarea unor condiții de locuit decente sau profesionalizarea și găsirea unui loc de muncă este extrem de scăzută, ceea ce pe termen mediu și lung nu va permite integrarea psiho-socială a acestei categorii de populație.¹¹

Situația romilor din județul Olt și măsurile luate de autorități pentru integrarea romilor au fost prezentate 29 Mai 2013, la Slatina, în cadrul unei mese rotunde privind programele pentru integrarea romilor, eveniment la care au participat reprezentanți ai unor instituții, organizații și fundații din România și alte șapte țări sud-est Europei.

La dezbaterile care a avut loc la sediul Instituției Prefectului Olt, subprefectul județului Olt de la acea vreme,¹² Emil Marinescu, precum și consilierul pentru problemele romilor, din cadrul Instituției Prefectului Olt, Cristina Mihai, au subliniat că autoritățile au făcut pași importanți pentru a veni în sprijinul comunităților de romi, dovadă fiind și faptul că în ultimii zece ani a crescut constant numărul experților romi care mediază problemele acestei comunități, al mediatorilor școlari și sanitari.

Cristina Mihai a arătat că în județul Olt trăiesc aproximativ 10.000 de familii de romi și mai mult de o jumătate dintre aceștia au "probleme serioase" cu integrarea în societate : *"În fiecare zi cetățenii romi trebuie să facă față unor probleme precum lipsa actelor de identitate, lipsa locurilor de muncă. Romii sunt percepuți ca fiind diferiți pentru că își mențin cu credință valorile culturale și tradițiile, acest lucru reprezentând, de cele mai multe ori, o barieră pentru ei"*.

¹¹ <http://www.asociatia-zamolxe.ro/node/612>

¹² 29.05.2013

Evenimentul a fost organizat în cadrul proiectului "Programe eficiente pentru integrarea/incluziunea activă a romilor în sud-estul Europei"¹³.

Partenerii acestui proiect sunt instituții și organizații din România (Agenția Națională pentru Romi, Agenția de Dezvoltare Comunitară "Împreună"), Ungaria (Ministry of Public Administration and Justice, Office of the minister of state for social inclusion, Hungarian Maltese Charity Service), Bulgaria (Foundation Open Society Institute — Sofia, AMALIPE Center for Interethnic Dialogue and Tolerance, National Council for Cooperation on Ethnic and Integration Issues), Italia (Ce.A.S. Centro Ambrosiano di Solidarieta ONLUS, Municipality of Ferrara, Opera Nomadi), Slovacia (Kosice Self governing Region, Ministry of Labour, Social Affairs and Family of the Slovak Republic, ETP Slovakia — Center for Sustainable Development), Albania (Ministry of Labour, Social Affairs and Equal Opportunities, Malteser Helps in Albania, TEULEDA — Local Economic Development Agency, Shkoder), Serbia (Housing Center, Housing Development Center for Socially Vulnerable Groups) și Ucraina (Malteser Charity Organization in Beregovo Region)¹⁴.

Obiectivul general al proiectului vizează colectarea de practici pozitive în domeniul incluziunii romilor și elaborarea, pe marginea acestora, de recomandări pentru politici publice și programarea financiară pentru perioada 2014-2020.

Dintre concluziile generale ale lucrării reținem:

- ✓ Analiza indică faptul că pentru cazul romilor, populația cu cel mai înalt grad de risc din rândul grupurilor vulnerabile este nevoie de punerea cu strictețe în aplicare a sistemului de elaborare, coordonare și planificare a politicilor publice la nivelul administrației publice centrale, vizând îmbunătățirea calității actului guvernamental și a managementului politicilor publice. Este nevoie de o bună colaborare între nivelul politic și cel executiv al administrației publice și societatea civilă romă, la fel cum este nevoie de dezvoltarea cunoștințelor și aptitudinilor tuturor factorilor cheie angrenați în procesul elaborării și implementării politicilor publice pentru romi, în vederea rezolvării problemelor acestora și adaptarea la realitățile socio-economice.
- ✓ Nu există o colectare sistematică de date cu privire la situația educațională a romilor.

13 "PAIRS", finanțat prin Programul de Cooperare Transnațională Sud Estul Europei și delegații din afara țării s-au arătat interesați de activitatea mediatorilor școlari și sanitari, în condițiile în care în celelalte țări partenere ale proiectului nu există asemenea experți pe probleme ale romilor și mediatori

14Malteser Charity Organization in Beregovo Region

- ✓ Programele de combatere a sărăciei, concretizate în acordarea de ajutoare sociale, de venit minim garantat și alte forme de nu au demonstrat eficiență, pentru ca au fost implementate pe termen scurt.
- ✓ în legătură cu proiectele finanțate prin programe internaționale consideră că problema cea mai mare, este că existența acestora *încetează imediat ce se încheie perioada de finanțare*.
- ✓ Concentrarea pe câteva direcții de acțiune și măsuri specifice – educație, sănătate, ocupare și locuire.
- ✓ Problema romilor nu este din cauza rasei, ci este o problema cauzată de nivelul de trai, de sărăcie.
- ✓ Pe de-o parte autoritățile nu se implică suficient în integrarea romilor în societate, resursele financiare alocate pentru integrarea romilor sunt de cele mai multe ori risipite pe proiecte pe termen scurt, nimeni nu urmărește, dacă, după finalizarea proiectelor într-adevăr s-a schimbat ceva, dacă lucrurile evoluează, dar pe de altă parte nici *romii nu doresc într-adevăr o schimbare*. O familie tradițională de romi devine foarte rigidă cu copiii atunci când aceștia, la școală, observă o deschidere către lucrurile moderne: un tata nu va accepta niciodată ca fiica lui care merge la școală, să renunțe la portul țigănesc, să aibă iubit înainte de căsătorie, să-și continue studiile sau să amane căsătoria.
- ✓ Consider că romii își doresc doar ajutor material și le este *teama de schimbările* pe care educația le produce în rândul lor, și tocmai de aceea nu colaborează cu autoritățile și instituțiile statului.

Ca și concluzie, consider că o schimbare în cadrul comunităților romi, se poate realiza doar prin educație și doar pe termen lung, prin *programe post-implementare și monitorizare*. Doar educația poate schimba mentalitatea.

BIBLIOGRAFIE

1. Achim Viorel, *Schimbul de populație*, Revista istorică, Serie nouă, tomul XIII, 2002, Nr. 5-6, Septembrie – Decembrie
2. Achim, Viorel, *Țigani în istoria României*, Editura Enciclopedică, București, 1998.
3. Abrudan, Elena (coordonator), *Perspective asupra producției media*, Editura Accent, Cluj-Napoca, 2007.
4. Abrudan, Elena; Ancuța Tarța, *Diversitate în mass-media*, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2009.
5. Albert, Pierre; Andre-Jean Tudesq, *Istoria radioteleviziunii*. Traducere de Bogdan Geangalău, Editura Institutul European, Iași, 2003.
6. Alia, Valeria; Simone Bull, *Media and Ethnic Minorities*, Edinburgh University Press, 2005.
7. Anăstăsoaie, Viorel-Marian; Daniela Tarnovschi, (editori) *Proiecte pentru romii din România, 1990-2000*, Editura Fundației CRDE, Cluj-Napoca, 2001 (<http://www.edrc.ro/romaproject/pdf/cap1studiu.pdf> , accesat iunie 2011)
8. Gabriel Andreescu, *Națiuni și minorități*, Editura Polirom, București 2004
9. Andreescu, Gabriel, *Schimbări în harta etnică a României*, Centrul de Resurse pentru Etnodiversitate, Cluj-Napoca, 2005
10. Anderson Benedict, *Comunitati imaginate*, Bucuresti, Editura Integral, 2000
11. Anghel, Gabriel Remus; István Horváth, *Sociologia migrației, Teorii și studii de caz românești*, Editura Polirom, Iași, 2009.
12. Arghir, Vlad; Liviu Burlacu, Daniel Cristescu, Silviu Ispas, Delia Mucica, Arina Ureche, Cristina Simion, *Ghidul managerului de presă*, Editura Humanitas, București, 2007.
13. Ilie Bădescu, *Sociologie Noologică*, București, Editura Mica Valahie

14. Băican, Eugen; Pervain, Augustin, *Imaginea celuilalt; percepții și atitudini ale populației față de romi în județul Cluj*, Médecins sans frontières, Cluj-Napoca, 1997.
15. Barany, Zoltan, *The East European Gypsies. Regime Change, Marginality and Ethnopolitics*. Cambridge University Press, 2002.
16. Bauman Zigmunt, (f.a.), *Globalizarea și efectele ei sociale*, București, Editura Antet
17. Nicolae RAMBU, *Romantismul filozofic german*, Editura Polirom, Colectia „Seminar. Filozofie“, Iași, 2001
18. Băican, Eugen; Chircă, Adrian (articol), *Reflectarea mediatică a procesului construcției europene*, Studia UBB Ephemerides, LVI, 1, 2011.
19. Bălășescu, Mădălina, *Manual de producție de televiziune*, Editura Polirom, Iași, 2003.
20. Bertrand, Claude-Jean (coordonator), *O introducere în presa scrisă și vorbită*. Prefață de Claude-Jean Bertrand. Traducere coordonată de Mirela Lazăr, Editura Polirom, Iași, 2001.
21. Paul Bataillard – *Nouvelles Recherches sur l'apparition et la dispersion des Bohémiens en Europe*, Paris, 1849; Popp Serboianu – *Les Tsiganes*, Payot, Paris, 1930; Francois Vaux de Foletier – *Miile Ansi d'histoire des Tsiganes*, Fayard, Paris, 1970 Margaret Beisinger, *The Art of the Lăutar: the Epic Tradition of Romania*, Editura Garland Publishing, New York, 1991, pp. 45-48
22. Boia, Lucian, *Istorie și mit în conștiința românească*, Editura Humanitas, București, 2002;
23. Breton, Philippe; Serge Proulx, *L'explosion de la communication – sciences et société*, Boréal, Paris, 1993.
24. Burtea, Vasile, *Neamurile de romi și modul lor de viață*, în "Sociologie Românească", nr. 2-3 1994.
25. Burtea, Vasile, *Romii între diacronia și sincronia populațiilor de contact*, Editura Lumina Lex, București, 2001.
26. Câmpeanu, Vera, *The Image of the National Minorities in Romania's Press*, Balkan Neighbours Newsletter, No. 5, 1997.
27. Cartner, Holly, *Destroying Ethnic Identity, The persecution of Gypsies in Romania*. A Helsinki Watch Report, New York, 1991.

28. Chelcea, Septimiu, *Inițiere în cercetarea sociologică*, Editura Comunicare.ro, București, 2004.
29. Chelcea, Septimiu, *Metodologia elaborării unei lucrări științifice*, Editura Comunicare.ro, București, 2003.
30. Chelcea, Septimiu; Ioan Mărginean; Ion Cauc, *Cercetarea sociologică, Metode și tehnici*, Editura Destin, Deva, 1998.
31. Chelcea Ion, *Țigani din România. Monografie etnografică*. Ed. Institutului Central de Statistică, București, 1944
32. Constantin **Chirca**, Emil Daniel Teșliuc - Coordonatori; Mariana Câmpeanu, Doina Gheorghe, Radu Halus, Filofteia Panduru, Marius Augustin Pop, Dumitru Sandu, Emil Daniel Teșliuc – Autori; **De la sărăcie la dezvoltarea rurală**, 1999
33. Chiriac Marian, *Provocările diversității – Politici publice privind minoritățile naționale și religioase în România*, Centrul de resurse pentru diversitate etnoculturală, Cluj, 2005
34. Coman, Mihai, *Din culisele celei de-a patra puteri*, Editura Carro, București, 1996.
35. Călin Cotoi, *Minorități ignorate, minorități inventate*, format pdf- <http://books.google.ro/books>
36. Coman, Mihai, *Introducere în sistemul mass-media*, Editura Polirom, Iași, 2007.
37. Coman, Mihai, *Mass-media, mit și ritual*, Editura Polirom, Iași, 2003.
38. Cottle, Simon (coordonator), *Ethnic Minorities and the Media. Changing Cultural Boundaries*, University Press, Cardiff, 2000.
39. Danciu, I., Maxim, *Mass-media. Comunicare & Societate*, Editura Tribuna, Cluj-Napoca, 2003.
40. DeFleur, Melvin L., Sandra Ball-Rokeach, *Teorii ale comunicării de masă*. Prefață de Melvin L. DeFleur și Sandra Ball-Rokeach. Traducere de Ducu Harabagiu și Cătălina Harabagiu, Editura Polirom, Iași, 1999
- Emile Durkheim, *Diviziunea muncii sociale*, Bucuresti, Editura Antet, 2008
41. Diaconu, Ion, *Minoritățile în mileniul al treilea*, Editura Asociației Române pentru Educație Democratică, București, 1999.
42. Diaconu Ion, *Discriminarea rasială*, Editura Terra Design, Gura Humorului, 2007
43. Smaranda Enache, *România și minoritățile*, Editura Pro Europa, București 1997

44. Anca Filipovici, Aspecte juridico-istorice ale succesiunii statelor in dreptul international public, Editura Lumen, 2010
45. Ferreol, Gilles (coordonator), Dicționar de Sociologie, Editura Polirom, Iași, 1998.
46. Gabor Fleck, Cosmina Rughiniș, *Vino mai aproape, Incluzinea și excluziunea romilor în societatea românească de azi*, București, 2007
47. Gellner Ernst, *Națiuni și naționalism*, Oradea, Editura Antet, 1997
48. Fox, Jonathan, Roma (Gypsies) in Romania, www.bsos.umd.edu/cidcm/mar/rumroma.htm, 1995
49. Guibernau, Montserrat; Rex, John, *The Ethnicity. Nationalism, Multiculturalism and Migration*, Polito Press, Cambridge, 2010. Gellner, Ernst, *Națiuni și naționalism*, Oradea, Editura Antet, 1997
50. Gorun Adrian , *România și politici regionale*, Editura Academică Brâncuși, 2013
51. , *Dezvoltarea socială și globalizarea*, Editura Academică Brâncuși, 2012
52. Gorun Adrian, *Dezvoltarea socială și globalizarea*, Editura Academică Brancuși, Targu Jiu, 2012 Alan Gilbert, *The Mega-City in Latin America*, Ed. United Nations-University Press, 1996, pag 164 (format pdf, <http://books.google.ro/books?id=G7JSjZaWA84C&>)
53. Horvath Istvan, Lucian Năstasă, *Rom sau țigan? Dilemele unui etnonim în spațiul românesc*, Editura Institutului pentru studierea problemelor minorităților naționale, Cluj, 2012
54. István Horváth, *Sociologia relațiilor etnice*, <http://adatbank.transindex.ro/vendeg/htmlk/pdf6667.pdf>
55. Hancock, Ian “The Pariah Syndrome” in The Patrin Web Journal, <http://www.geocities.com/Paris/5121/pariah-contents.htm>, 1999
56. Radu Ioanid, *Tragedia romilor deportati in Transnistria 1942-1945*, Editura Polirom, Iași, 2009
57. Ion Diaconu, *Minoritățile în mileniul al treilea – între globalism și spirit national*, Editura Asociației Române pentru Educație Democratică, București, 1999.
58. Jura, Cristian, *Combaterea discriminării în România*, Editura All Beck, București, 2004.
59. Kant, Immanuel, *Întemeierea metafizicii moravurilor*, Bucuresti, Editura Stiintifică, 1972

60. Kligman, Gail (2002). On the social construction of “otherness”: Identifying “the Roma” in postsocialist communities. In Iván Szelényi (editor), *Poverty, Ethnicity, and Gender in Transitional Societies* (pp. 6178). Budapest: Akadémiai Kiadó
61. Kogălniceanu, Mihail, *Esquisse sur l’histoire, les moeurs et la langue des Cigains connus en France sous le nom de Bohémiens*, Berlin, 1837. Olaf Kaltmeier, *Selling EthnCity- heritage, culture and identity*, Editura Ashgate, Great Britain
62. Futing Liao, *Encyclopedia of social science research methods*, Sage Publication, 2004.
63. Liegeois, Jean-Pierre; Nicolae Gheorghe, *Roma/Gypsies: A European Minority*, MRG International, London, 1995
64. Ligeois, Jean Pierre, *Roma, Tsiganes, Voyageurs*, Édition du Conseil de l'Europe, Strasbourg, 1994.
65. Jean Pierre Liegeois, *Romii în Europa*, Strasbourg, 2008, Consiliul Europei
66. Lippmann, Walter, *Public Opinion*, Project Gutenberg (<http://www.manybooks.net/titles/lippmannetext04pbpnn10.html>), Illinois, 2002. 52. Marga, Andrei, *Identitățile multiple și construcția identităților (cazul romilor europeni)*, prelegere susținută în cadrul conferinței internaționale *L’Europa a un anno dal Trattato di Lisbona*, Universitatea Roma Tre din Roma, 30 noiembrie 2010.
67. Marinescu, Paul, *Managementul instituțiilor de presă din România*, Editura Polirom, Iași, 1999.
68. Marcuș, Olga, *Abecedar limba rromani*, editura Academprint, 2001
69. Marga, Andrei, (1998), *Reconstrucția pragmatică a filosofiei*, Iași, Editura Polirom
70. Nastasă, Lucian; Andreea Varga, *Minorități etnoculturale. Mărturii documentare. Țigani din România 1919-1944*, Editura CRDE, Cluj-Napoca, 2001.
71. Neculau, Adrian; Gilles Ferreol (coordonatori), *Minoritari, marginali, excluși*, Editura Polirom, Iași, 1996.
72. Nedelcheva, Tanya, *Revista Româna de Jurnalism și Comunicare* 4. 1/2 (2009): 49-53
73. John Packer, *The Ethics of Policing*, Cambridge University Press, 1996, pag 36, (format pdf, <http://books.google.ro/books?id=CF3o8Ky>) John Packer, *The Ethics of Policing*, Cambridge University Press, 1996, pag 38, (format pdf, <http://books.google.ro/books?id=CF3o8Ky>)

74. Adamo Pasini, *Chronicon fratris Hieronymi de Forlivio*, Bologna, N. Zanichelli, 1931
75. Petcu, Marian, *Istoria presei române*, Editura Tritonic, București, 2002.
76. Poledna, Rudolf; Ruegg, François; Rus, Călin, *Interculturalitate. Cercetări și perspective românești*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2002.
77. Pons, Emmanuelle, *Țigani din România, o minoritate în tranziție*, Editura Compania, București, 1999.
78. Emmanuelle Pons, *De la robie la asimilare*, București, Editura Compania, 1999
79. Rad, Ilie, *Cum se scrie un text științific în domeniul disciplinelor umaniste*, Editura Accent, Cluj-Napoca, 2008
John Rex, *Rasă și etnie*, traducere din limba engleză de Dan Pavelescu, Editura Du Style, București, 1998
80. Rostaș, Iulius, *Problemele sociale ale romilor din România*, București, Biroul Național pentru Romi, 1998.
81. Rotariu, Traian, *Curs de Metode și tehnici de cercetare sociologică*, ediția a II-a, Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca, 1991
Ira Rucăr, *Separatismul și impactul lui asupra procesului de edificare a statalității în Republica Moldova*, Editura Institutului de Politici Publice, Chișinău 2002
82. Salat, Levente (editor), *Politici de integrare a minorităților naționale din România. Aspecte legale și instituționale într-o perspectivă comparată*, Fundația CRDE, Cluj-Napoca, 2008.
83. Sarău, Gheorghe, *Curs de limba rromani*, Cluj, 2008
84. Stănculescu, Sofia Manuela (2004b). *Zonă săracă, Școală segregată. În* Manuela Sofia Stănculescu și Ionica Berevoescu, *Sărac lipit, caut altă viață!* București, Editura Nemira
Antonio, *Orientări metodologice privind dezvoltarea relațiilor etnice*, Editura Lumen, Iași, 2009
85. Sandu, Dumitru, *O hartă socială a comunităților de romi*. București: Banca Mondială, 2005
86. Stanciu, Nicolae; Petre Varlam, *Managementul televiziunii*, Editura Libra Vox, București, 2001
87. Smith, Anthony, *Nationalism si modernism*, Chisinau, Editura Epigraf, 2002
88. Anthony. D. Smith, *National Identity*, Editura Penguin Books of London, Maria Britanie, 1991

89. Tarnovschi, Daniela, *Identitatea romilor. Construct istoric și mediatic*. În Rudolf Poledna, Francis Ruegg și Călin Rus (coord.), *Interculturalitate. Cercetări și perspective românești*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2002
90. Ter Wal, J. (Ed.) (2002). *Racism and cultural diversity in the mass media. An overview of research and examples of good practice in the EU Member States, 1995-2000*. Vienna: European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia
91. Ter Wal, J. (2003). *Results from the pre-test for the European Day of Media Monitoring, June 2003*.
92. Toma, Stefănia, Fosztó László, *Spectrum. Cercetări sociale despre romi*, Editura Institutului pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, Cluj-Napoca, 2011
93. Toma, Stefănia, *Roma/Gypsies and Education in a Multiethnic Community in Romania*, Coordonator serie Bokor Zsuzsa, Horváth István, Editura Institutului pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, Cluj-Napoca, 2008.
94. *Spectrum. Cercetări sociale despre romi* Editori: Toma Stefănia – Fosztó László, Cluj Napoca, Editura Kriterion, 2011 Patrick Thornberry, *International Law and the Rights of Minorities*, Oxford University Press, USA, 1993
95. Van Cuilenburg, J.J.; O. Scolten; G.W. Noomen, *Știința comunicării*. Traducere de Tudor Olteanu, Editura Humanitas, București, 1998.
96. Van Dijk, Teun A., *Media, Racism and Monitoring*, In Kaarle Nordenstreng & Michael Griffin (Eds.), *International Media Monitoring*, Hampton Press, New Jersey, 1999.
97. Werner, J. Severin; Tankard, James W., *Perspective asupra teoriilor comunicării de masă*. Traducere de Mădălina Paxaman și Maria Paxaman, Editura Polirom, Iași, 2004
98. Wilson, Clint, *Multiculturalism and the Race*, Sage Publication, London, 1995
99. Maria De Zayas, *The Dynamics of Discours*, Ed. Amy R. Williamsen, 1993.(format pdf-<http://books.google.ro>Max Weber , *Economy and society - an outline of interpretative sociology*, edited by Guenther Roth and Claus Wittch, vol I, Editura University of California, Beacon press, 2010, Weber -1968
100. Zamfir, Cătălin; Marian Preda, *Romii în Romania*, Editura Expert, București, 2002.

101. Zamfir, Elena; Cătălin Zamfir, *Țigani între ignorare și îngrijorare*, Editura Alternative, București, 1993.